

ПОРТФОЛІО СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ

З досвіду роботи КВНЗ «Бериславський педагогічний коледж» Херсонської обласної ради

Роль науково-методичного середовища педагогічного ВНЗ у професійній підготовці вчителя початкової школи

Маргарита КЛИМОВИЧ,

здобувач кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету, директор Бериславського педагогічного коледжу

Зміни в соціально-економічному житті українського суспільства, нові тенденції в його культурному і духовному розвитку зумовили появу суспільних запитів щодо високого рівня підготовленості педагога до професійної діяльності. Це ставить принципово нові завдання перед педагогічними навчальними закладами. Сьогодні пріоритетними цінностями освіти є виховання особистості, здатної до активної та різнобічної професійної діяльності, свобода вибору шляхів саморозвитку, самоосвіти та самореалізації, творча взаємодія всіх учасників навчального процесу. Саме це стає основою для формування нової педагогічної парадигми гуманістичної, особистісно орієнтованої освіти, що можлива за наявності відповідних педагогічних кадрів, які володіють науковим потенціалом, прагнуть постійно самовдосконалюватися, здатні вирішувати найскладніші професійні завдання. Підготовка такого спеціаліста починається вже з перших днів перебування студента у вищому навчальному закладі. Від того, яким буде зміст навчання, які викладачі та методисти передаватимуть свою професійну майстерність і, взагалі, яке педагогічне середовище створено у ВНЗ, залежить формування особистості майбутнього педагога.

Проблема середовища як фактора становлення індивідуальності, професіоналізму майбутнього фахівця привертала увагу дослідників у всі часи. На її значущість вказував Д.Лихачов, зазначаючи, що «в освітньому закладі, що виконує роль транслятора культурних цінностей та виховання людини культури, має бути сформоване таке культурне середовище, в якому живуть не тільки національні цінності, а й цінності, що належать усьому людству» [2, с. 98].

Сучасний навчальний процес актуалізує необхідність більш детального вивчення специфіки освітнього, педагогічного середовища, його структурних компонентів. Визначення шляхів і засобів створення середовища в практиці навчальних закладів є пріоритетним напрямом методичної роботи.

У працях філософів і педагогів велика увага приділяється соціальному та культурному середовищу, що сприяє розвитку індивідуальності, духовності та моральності. Так, Н.Крилова вважає, що особистість реалізує себе в середовищі завдяки культурним практикам, які відтворюють зразки культурного життя, організують проектний досвід, надаючи можливість кожному діяти на особистісному рівні, активно і відповідально [1]. У просторі навчального

закладу перетинаються різні його аспекти: соціальний, культурний, освітній, які тісно пов'язані між собою і взаємопроникають один в одного, накладаючи відбиток на характер його середовища.

У багатьох дослідженнях визначено сутність, структуру, особливості освітнього простору і педагогічного середовища, що становлять його мікросередовище, принципи середовищного підходу в їх адаптації до професійної підготовки педагогічних кадрів. Однак досі не розглядалися можливості науково-методичного середовища в професійному розвитку та самоствердженні у фаховій діяльності майбутніх учителів початкової школи, його вплив на результативність педагогічної праці й професійне зростання студентів в умовах педагогічного коледжу, їх підготовку до проектування науково-методичного середовища в самостійній учительській роботі.

Актуальність проблеми зумовила мету статті, яка полягає в розкритті ролі науково-методичного середовища педагогічного коледжу, можливості його впливу на професійний розвиток і самоствердження студентів, дослідженні шляхів і способів його проектування майбутніми вчителями початкової школи у самостійній педагогічній діяльності.

Якісна професійна підготовка можлива у випадку навчання студентів усвідомлення оптимального співвідношення індивідуальності й середовища, гармонізації їхніх зусиль та взаємодії у створенні необхідних умов для професійного становлення майбутніх учителів початкової школи. Особистість і середовище мають бути не взаємовиключними елементами, а взаємозумовленими складовими єдиного цілого. У педагогічно регульованому і керуваному науково-методичному середовищі педагогічного коледжу в студента різко зростає потреба не тільки в оволодінні знаннями, вміннями і навичками, а й у необхідності самостійного набуття і перетворення їх у цінності, прагнення до осмисленого і нестандартного застосування здобутого досвіду в педагогічній практиці.

Поняття «освітнє середовище» охоплює сукупність умов, що забезпечують результативність освітнього процесу і становлення особистості. Йдеться про взаємодію, взаємовплив суб'єкта й середовища, яке відповідає механізмам розвитку особистості та орієнтоване на результативність освітнього процесу в професійному становленні майбутнього фахівця. Освітнє середовище має сприяти професійному зростанню студентів, набуттю ними впевненості у правильності професійного вибору, адаптації їх до реальної педагогічної праці й умов, в яких вона відбувається, забезпечувати створення механізмів сприяння та психологічної підтримки, надання допомоги в становленні суб'єктності, індивідуальності кожного студента, стимулювати ціннісно-моральний, когнітивний, комунікативний, науково-методичний види його діяльності.

Середовище живить ціннісно-смісловий розвиток особистості, створює передумови для фахового зростання – формування здатності майбутнього вчителя розуміти, формулювати і розв'язувати професійні проблеми та вирішувати завдання професійного саморозвитку, виявляти більш високий рівень активності, самостійності, особистісної самореалізації, досягати стійкого професійного успіху.

Середовище навчального закладу надає студентіві можливість входження в образ свого професійного «Я», сходження до індивідуальності й розвитку рефлексії, накопичення суб'єктного досвіду, усвідомлення професійно-особистісного сенсу.

Завдання педагогічного коледжу полягає в тому, щоб забезпечити якісний освітній процес, здатний запускати механізми особистісного розвитку та управління педагогічно-освітнім середовищем. Неможливо забезпечити якість освітнього процесу без створення «такого культурно-інформаційного середовища освіти, технологічна оснащеність та архітектура якого відповідають сучасним досягненням науки і практики в сфері освіти» [3, с. 110], яке здатне забезпечити рух студента до високого рівня компетентності, професійної зрілості та науково-методичної творчості.

У змісті професійної підготовки вчителя початкових класів дослідники виділяють: теоретичну

підготовку, тобто засвоєння загальних питань дидактики, теорії та історії педагогіки, теорії виховання, досконале вивчення нормативних документів; методичну підготовку, яка передбачає володіння методиками початкового навчання і поінформованість щодо напрямів його розвитку; психологічну підготовку, що потребує знань вікових особливостей учнів молодшого шкільного віку та вмінь корекційної роботи з дітьми з особливими потребами; загальнокультурну підготовку.

Недооцінювання середовища, різних його змістових аспектів породжує хибне розв'язання багатьох педагогічних проблем, пов'язаних насамперед з підготовкою конкурентоспроможних кадрів у сфері освіти. В умовах глобалізації у взаємозв'язку зі світовим економічним, науковим і культурним простором створюється єдиний освітній простір, важливою характеристикою якого є науково-методичне середовище навчальних закладів різного типу.

Науково-методичне середовище – це сукупність умов, що забезпечують результативність професійного зростання, оволодіння науково-методичними цінностями педагогічної дійсності на основі взаємодії, співробітництва та співтворчості учасників педагогічного процесу і які стимулюють професійне становлення студентів та їхню готовність до створення в початковій школі атмосфери наукового пошуку, розроблення авторських програм та проектів, науково-методичного забезпечення освітнього процесу. Сукупність цих умов має відповідати характеру педагогічної діяльності і вимогам, що висуваються до особистості сучасного вчителя.

Важливою рисою середовища педагогічного коледжу є використання інформаційно-процесуальної інтерпретації емоційно-інтелектуальних смислових полів досліджуваних явищ, соціально-комунікативних відносин у педагогічній дійсності. Викладач коледжу виявляє суб'єктність не тільки в процесі передавання навчальної інформації, а й у тому, що він сам здобуває знання і відкриває їх у ролі дослідника. Тому підвищення якості професійної підготовки студентів передбачає об'єднання двох аспектів – викладацького та дослідницького – в навчальному процесі. Це зумовлює потребу в інноваційних програмах, побудованих на альтернативній основі. Вони дають змогу учасникам навчального процесу на новому рівні взаємодіяти, обмінюватися досвідом, самовизначатися як суб'єктам, особам і творцям педагогічного середовища, що є фактором їхнього професійного саморозвитку.

Сутність, структура і зміст науково-методичного середовища як складного поняття визначаються специфікою та основними видами діяльності вчителя. Вчитель-новатор – ще не дослідник, але вже і не практик-емпірик. У його педагогічній роботі простежуються елементи дослідницької діяльності. Учитель, який спрямовує зусилля на впровадження інновацій, користується діагностичними методами, є розробником авторських програм,

проектів, методичних матеріалів, технологій. О.Бондаревська, характеризує позицію вчителя в науково-педагогічній діяльності, вважає, що він частіше є не дослідником, а проектувальником, творцем нового освітнього продукту. «Об'єктом і результатом його діяльності є сам освітній продукт, а не теоретичне знання про нього» [там само, с. 114].

Важливою складовою вчительської діяльності є знання педагогічної науки, тобто функціональних теоретичних положень, що визначають розуміння світу в цілому і конкретної педагогічної дійсності.

Процеси дослідження та перетворення (впровадження) зближуються в часі і взаємопроникають у ході освітнього процесу. Наука стає інструментом розв'язання професійно-педагогічних проблем, засобом перетворення педагогічної реальності. Набуває розвитку інноваційна діяльність, яка поєднує практичну педагогічну діяльність учителя-новатора з наукою.

Наукова підготовка, установка на проектування нових способів отримання знань і розв'язання педагогічних проблем є основою інноваційної діяльності вчителя. Педагогічні дослідження як важлива складова вчительської праці передбачають проектування та моделювання майбутніх станів досліджуваних об'єктів, умов і шляхів їх розвитку. Учитель стає перетворювачем процесів дослідження, а в епіцентрі педагогічної дійсності є особистість (учень, студент). Учитель-дослідник зосереджує увагу на таких аспектах: цінності та особистісні смисли, суб'єктність, професійний розвиток і становлення, освітній простір, культурно-інформаційне середовище навчального закладу. Всі ці поняття дають змогу говорити про зміну педагогічної реальності, що зумовлює ускладнення характеру і змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи. «... Педагогічна картина світу, – за твердженням О.Бондаревської, – постає сучасному досліднику у вигляді глобального освітнього простору, в епіцентрі якого перебуває людина, що реалізує свої задатки і здібності в різних культурно-інформаційних середовищах за допомогою здійснення індивідуальної траєкторії свого розвитку, яка педагогічно забезпечується людиновідповідним типом освіти, ціннісно-смысловим змістом та адекватними технологіями навчання і виховання» [там само, с. 116].

Сучасний учитель не може ефективно розв'язувати професійні проблеми, висунуті педагогічною дійсністю, якщо він не володіє методикою наукової роботи, не має досвіду дослідницької та інноваційної діяльності і не готовий до створення науково-методичного середовища, необхідної атмосфери наукового пошуку в умовах практичної педагогічної роботи.

В.Розін зазначає, що педагогічна реальність пов'язана з новою особистісною позицією вчителя, з його здатністю активно діяти в ситуаціях самовизначення, самопроекування та самореалізації. Тому «ідеалом освіченості» стає людина, яка протистоїть руйнівним тенденціям техногенної цивілізації і стала

на шлях «духовної навігації». Термін «духовна навігація» В.Розін розуміє як усвідомлення життя, його сенсу і призначення, прагнення людини реалізувати намічений життєвий сценарій [4, с. 21].

Поряд з науковим баченням, осмисленням і розв'язанням педагогічних проблем у практичній роботі вчителя значне місце посідає методична інновація. Методичному аспекту вчительської діяльності, науковому підходу до її здійснення, оволодінню загальними методами проектування і перетворення педагогічної дійсності має відводитись значна роль у практичній підготовці студентів. Методична робота не зводиться до розроблення методичних рекомендацій, формулювання нормативних вказівок і приписів, дотримання педагогічної рецептури. Її суть полягає в роботі зі свідомістю педагогів, життєвими і професійними смислами педагогічної діяльності, формуванні їхніх позицій, забезпеченні результативності процесу оволодіння методами проектування і перетворення педагогічної реальності.

В освітньо-педагогічному просторі взаємодіють науковий та методичний аспекти вчительської праці, що актуалізують необхідність створення в навчально-освітніх закладах науково-методичного середовища.

Науково-методичне середовище педагогічного коледжу активізує думку студента і його бажання шукати відповіді на запити педагогічної практики, роз'яснювати сенс педагогічних явищ і ситуацій, що впливають на результати професійної діяльності, визначати свій шлях науково-методичних рішень, організовувати навчально-виховний процес як уроки-роздуми, уроки-дослідження, уроки творчих думок і методичних рішень.

У цьому процесі професійного становлення майбутніх учителів початкової школи важливо вчити вміння звертатися до самого себе, професійно-педагогічного досвіду, усвідомлювати свої власні креативні здібності, що дає змогу кожному студентові виділити себе з педагогічної дійсності як значущу ланку в її перетворенні.

Науково-методичне середовище має забезпечити умови не тільки для засвоєння студентами теоретичних знань, але й оволодіння ними способами науково-методичної діяльності і прийомами створення середовища, що стимулює результативність та успішність вчительської праці.

Все це переконує в необхідності розглядати науково-методичне середовище як форму буття сучасної педагогічної освіти, механізм професійного становлення майбутніх учителів початкової школи; сукупність умов їх особистісного саморозвитку, самореалізації та самовизначення; основу оволодіння прийомами і технологією його проектування в педагогічній дійсності, що сприятиме кращому розумінню умов та факторів сучасної педагогічної освіти, підготовці фахівців педагогічної сфери нової формації, які забезпечують його особистісно-розвивальний ефект.

Науково-методичне середовище відіграє важливу роль у професійному становленні майбутніх учителів, допомагає їм набутися впевненості у власних професійних можливостях, відображає інтереси суб'єктів освіти, адаптує студентів до реальних умов науково-педагогічної творчості й створення методичних інновацій.

Ефективність професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів суттєво підвищиться завдяки організації науково-методичного середовища у навчальному закладі; раціональному поєднанню індивідуальних та колективних форм навчання; забезпеченню наступності та перспективності у процесі науково-методичної роботи.

Проблема використання виховного потенціалу освітнього середовища в різних типах навчальних закладів України зумовлює потребу в дослідженні її науково-методичного аспекту як важливого чинника професійного становлення особистості майбутніх педагогів початкової школи.

Отже, такий значущий аспект розглянутої проблеми, як підготовка майбутніх учителів початкової школи до створення науково-методичного середовища, потребує більш широкого кола досліджень, теоретичного обґрунтування методики і технології навчання студентів педагогічного коледжу щодо створення цього середовища в їхній майбутній самостійній професійній діяльності.

Література

1. *Крылова Н.Б.* Культурология образования / Н.Б. Крылова. – М.: Народное образование, 2000. – 327 с.
2. *Лихачёв Д.С.* Культура как целостная среда / Д.С. Лихачёв // Новый мир. – 1994. – №5.
3. *Методологическая сфера образования: современные научные подходы: монография* / под ред. проф. Е.В. Бондаревской. – Р. н/Д.: Булат, 2007.
4. *Розин В.М.* Образование в обновляющемся мире / В.М. Розин // Альма матер. – 2006. – №7.

У методичному кабінеті коледжу

Анонсації

Мargarita КЛИМОВИЧ Роль науково-методичного середовища педагогічного ВНЗ у професійній підготовці вчителя початкової школи

У статті розглядається роль науково-методичного середовища педагогічного коледжу в професійному розвитку майбутніх учителів початкової школи. Акцентується увага на необхідності підготовки студентів до створення цього середовища в їхній майбутній професійній діяльності. Наголошується, що в основі діяльності сучасного вчителя мають лежати наукові й дослідницькі підходи.

Ключові слова: середовище, науково-методичне середовище, професійне становлення особистості.

Мargarita КЛИМОВИЧ Роль научно-методической среды педагогического вуза в профессиональной подготовке учителя начальной школы

В статье рассматривается роль научно-методической среды педагогического колледжа в профессиональном развитии будущих учителей начальной школы. Акцентируется внимание на необходимости подготовки студентов к созданию этой среды в их будущей профессиональной деятельности. Подчеркивается, что в основании деятельности современного учителя должны лежать научные и исследовательские подходы.

Ключевые слова: среда, научно-методическая среда, профессиональное становление личности.

Margaryta KLYMOVYCH A role of scientific and methodical environment of pedagogical institute of higher is in professional preparation of future primary school teacher

The article deals with the role of scientific and methodical environment of Teachers' Training College in the professional development of future primary school teachers. Attention is accented on the necessity of preparation of students to creation of this environment in their future professional activity. Specified, that scientific and research approaches must lie in foundation of activity of modern teacher.

Keywords: environment, scientific and methodical environment, professional formation of personality.